

Astrids berättelse

Barndomen – först i Tyskland

Min pappa var ju tysk militärattaché i Kristiania under sista delen av kriget. Och sen åkte han ju till Stockholm och tog livet av sig. Och då har ju min fråga i hela mitt liv varit den: Visste han om det att jag skulle komma, eller visste han det inte?Det är något som jag aldrig får veta. Jag var ju två månader på väg och jag föddes ju sju månader senare den 30 juni 1919. Mamma som hette Margareta Anna Grandt, som ogift, var ju med i Kristiania hela tiden. Hon åkte hem till Demmin, (10 mil från Stralsund i Pommern) där mamma, mormor och moster bodde. Då föddes jag ju där. På Apollonienmarkt. Dit åkte vi när jag fyllde 90.

Jag har inte många minnen från de tidiga barnåren. Det fanns en stadsmur. Den såg vi. Jag satt ner på den riktiga grusmarken och klappade stenarna 'där barn jag lekt'. En glasveranda med rutiga fönster i alla färger. Av min mamma minns jag bara att jag satt på hennes arm i ett gathörn och pratade med någon. Har för mig att jag hade fått örhängen, små koraller. Små tyska flickor fick alltid håll i öronen. Dom tog farmor genast bort när jag kom till Sverige. Sen minns jag vid tre år. Jag stod vid en sjukhusdörr och någon hindrar mig från att gå in. Och jag vet och förstår att det är mamma som ligger där. Om det är moster också vet jag inte, men enligt vad som står i släktboken så skulle min moster ha överlevt mamma och då skulle jag ha bott hos henne det året. - Så mamma och moster och mormor dog ungefär samtidigt under samma tidsperiod 1923. Då var jag alltså tre och blev fyra år den sommaren. Senare i samtalet kommer Astrid på, att hon också minns sanden kring mammas grav. Hon har senare fått reda på att tbc var orsaken.

Då kom jag till Berlin till min morbror som hette Rikard. Och han bodde på Schlosspark 22, och det var en lång gång med en rundel med grus och gräs nere på gården, mycket fint. Dit kom jag tillbaks när jag var 16 år och då var det ju inte alls så stort och fint som jag mindes det. Jag vet att jag måste ha varit ett besvärligt barn. Och det förstår jag, när jag tänker på mamma och att de dog allihop.

Jag litade väl inte på någon och tyckte inte om någon egentligen. Så jag var nog ofta väldigt svår. Det gjorde att jag ofta blev instängd i ett svart rum. Det var ett otäckt rum ett skräprum innanför köket, där det stod någon gammal barnvagn, stolar som var halvbrutna..... Därför har jag hela mitt liv varit mörkrädd. Tills vi kom till Vretet och vi gick ut på kvällarna och stjärnorna kanske lyste ... då släppte det, då gick det över. Men ändå kan jag känna ett visst obehag när jag är i ett mörkt rum. - I alla fall så bodde jag ju där ett år ungefär.

Svenske pastorn i Berlin hade skickat ett brev till farfar: Bankdirektör Söderbaum bör ta hem sitt barnbarn för hon lider nöd. Och då blev det ju naturligtvis stor uppståndelse här hemma. Halvar sa -Jag har tre flickor. Jag kan inte ta fler. Tant Hilda, mamma till mina tre halvsysstrar. Hon hade ju nog att klara sina tre flickor. Och farfar och farmor sa - Vi är ju gamla. Och Klavi var ogift. Så det var nog en ganska svår situation att ta ställning till. Hur skulle de göra? - I Tyskland var det ju nöd. Det var ju något fasansfullt, från kriget var slut, 1922, 1923, 1924. De hade väskor har jag hört med papperspengar - inflationen var så snabb.

I alla fall så skickade de ner en lärarinna på påsklovet, och hon skulle hämta hem mig. Men det var inte bara att hämta mig. Då tyckte onkel Rikard - nähej vi släpper inte iväg dig lilla gumman. Du skall vara här hos oss. Och så sa han att vi skulle gömma oss för en tant. Det var gloopnö och jag satt i en liten kärra som han bar ut tidningar i. Han drog iväg mig ut i

olika källare och vi gömde oss. Det var jättespännande. Alldeles mörkt, men då var han ju med.

Men jag vet att farfar till slut skickade ner 1 000 kronor. Och det var ju enorma pengar. Och det kunde de inte motstå. Så jag är i alla fall betald. - De begrep ju att jag skulle få det bättre om jag kom till Sverige. Sen minns jag inte nånting mer än lyktorna från land när båten la ut från Sassnitz. "Das sehe Ich nicht mehr" tänkte jag. Det var 1925.

Sedan i Djursholm från femårsåldern

"Kände du inte stor skräck inför vad som kunde bli?" Nja, nej. Jag har märkt i livet att när det händer någonting riktigt svårt, så går jag utanför. Jag tänker det här rör inte mig. Det här är inte konstigt. Jag är inte med. - Men den unga lärarinnan (som hade påsklov) var med. Hon kunde tala tyska med mig. Jag skulle säga Tant Anna till henne och hon lärde mig att säga "God dag farfar", "God dag farmor och "God dag, onkel Arvid" på svenska. Och sen minns jag inget mer än när vi kliver av vid Djursholms station. Där står farfar och farmor och jag säger då "God dag Farfar" och "God dag Farmor". Så gick vi på den smala grusgången efter bommarna och upp i backen till Adilsvägen.

Och sen vet jag ingenting. Men jag vet att jag står och provar kläder. Jag hade ju inte mer än det jag hade på mig och så hade jag en liten korg med en docka i. Jag hade rosett i håret men den tog farmor bort. Sånt där bjäfs skall man inte ha. Jag förstod ju inte vad hon sa, men jag förstår nu att det var det hon sa. Farmor var inte den sorten. *Var hon inte alls psykologiskt förstående?* Nej det var hon kanske inte. Men hon var inte för bjäfs och krafs, det var hon inte. Jag hade självlockigt hår som farmor vätte och kammade ner så att det låg stramt. Men när jag sprang och blev svettig då kunde den där locken komma fram och det tyckte jag om.

Sen står jag, som sagt och provar kläder. Jag behövde ju nattlinne och jag behövde allt. De hade en sömmerska. Och sen kommer onkel Arvid i trappan och jag hälsar på honom. De hade ju två jungfrur, som skulle säga Fröken Astrid till mig. Då sa jag Fröken Matti till den ena. Nej du skall säga bara Matti, sa hon. Då skrek jag Baara Matti till henne och då skrattade alla. Och sen på kvällen träffade jag Emma som var lam och satt i sin rullstol sedan ett antal år tillbaka. Hon var trotjänarinna och hade blivit lovad att hon fick bo kvar till sin död, när hon fick barnförlamning. Och så skulle jag bo i samma rum som Emma så att jag inte skulle vara ensam. Så stängde de dörren, när jag skulle sova. Det gick ju inte utan jag skrek "Macht doch Türen", och det heter det ju inte, men jag skrek det. Ingen förstod tills Emma sa: Jag tror att flickan vill ha dörren öppen. Då öppnade de och då det blev tyst.

Och det här hände antagligen på Långfredagen den 18de april. - För på morgonen då var det Påskafton. Och på nattygsbordet låg det ett sockerägg, som man såg in i och där gick en liten flicka vid en å. Jag hade aldrig sett något så vackert. Och små gula kycklingar som var chokladdoppade. Och det hade jag ju heller aldrig skådat. Det minnet är väldigt starkt från Djursholm. Det måste ha varit farmor som hade ordnat det.

Jungfrurna stängde jag in på vinden. De hade sina rum där uppe. Och där gick jag och låste. Där kom hämnden för att jag hade blivit inlåst i Berlin. Och när jag gick upp ensam på vinden, sa jag: Praata med mig. Praata med mig ! Det gick bättre när de pratade med mig.

Det gick väldigt fort allting. Jag talade svenska på några månader och så hittade jag en lekkamrat i backen som hette Jeanna Hamilton. Hon var ju min följeslagare under alla år som barn och ung. Det var bara roligt och lycka nu.

Men en gång hade farfar skaffat hem sand och lagt i bersån. Han tänkte att barn skall ha sand att leka med. Då skrek jag som en galning, för den gula sanden påminde mig om min mammas öppna grav. Det här var inte en grav utan en hög, men det räckte. Den fick de ju lov att ta bort. Det klarade jag inte.

De förstod ju inte varför. Men jag skrek och de fick gå efter det tills jag snart lärde mig svenska. Jag hade ju gamla Emma, som alltid fanns och som lärde mig allt, kan man säga. Vi skrev dikter och dagbok tillsammans.

Farmor , som var 70 år när jag kom, åkte alltid till stan i svart dräkt med trekvartslång jacka och hon var så fin. Hon åkte till luncher och möten och jag vet inte vad hon gjorde. Men hon kom alltid hem med 3-tåget . Då skulle husan stå vid dörren och ta emot.

Sen var det bara roligt

Sen var det bara roligt. Jag lekte och inget var jobbigt och så. Farfar var underbar. Han skämde bort mig till vansinne. - Vi var ute och gick i början på januari och det var gloppsnö. Och vi gick längre ner och skulle hälsa på längre ner och skulle hälsa på i någon villa med en stor tomt. Där var en trappa som han började gå uppför ... och så föll han raklång baklänges. Och då var det som med allt annat svårt. Jag var inte med. Det angick mig inte. Jag stod bara kvar. Jag antar att det kom folk och tog hand om både honom och mig. Och sedan låg han någon tid och hade sköterska och han dog den 27de januari 1926. Det var 'slag' som man sa på den tiden eller hjärnblödning. Den begravningen var jag ju inte med på.

Jag bodde kvar hos farmor och min onkel Arvid. Sen levde farmor till 1933. - I slutet blev det bara med Arvid. Bråttom har jag alltid haft så onkel Arvid blev 'Klavi' hela livet. Han blev ju både min far och mor.

Men jag vet att jag alltid sökt efter en mamma, så alla damer som var snälla har jag känt någon extra kärlek för. "Och Klavi ville ju adoptera dig" säger Ellinor. Ja, men han vågade inte för Halvar. Arvid sa till mig "Vi hör ju ihop i alla fall. Det betyder ingenting". Men det är klart att det hade betytt någonting.

Min pappa hade varit gift en gång tidigare och hade tre barn med sin första fru, som för mig blev Tant Hilda. Tre flickor fanns nu - en hade dött tidigt. För dem var det ju inte så roligt att där kom en till. En som fick allt. Djursholm, farfar, farmor och Klavi. - Men jag kunde ju tänka att de flickorna, de hade ju både både en mamma - Tant Hilda - som var jättesnäll och en mormor.

Halvsystrarna kom ut till Djursholm. De hade det väldigt fattigt och mycket svårt och farmor och farfar hjälpte dem så mycket de kunde under åren. Vem jag älskade så var det deras mamma. Hon var så underbar. Jag fick en lapp om halsen innan jag började skolan och åkte ensam på Djursholmståget och spårvagn till Vikingagatan, där de mötte mig. Så gick vi tillsammans till Tomtebogatan 20 där de bodde. Där fanns en mormor också som var jättesnäll. När jag så här kunde åka själv var systrarna nästan vuxna, de stora jobbade redan och dem var jag litet rädd för - de mobbade mig litet. Men Ingrid gick i skolan fortfarande och henne tyckte jag mycket om.

Till Djursholm kom också många ur släkten. Farbror Hilmer; Åke kom med studentmössa, någon som hette Ivérus, Annie Billing; Astrid Lené och tant Gunhild som var döttrar till Per-Hjalmar.

Och kusinerna, när onkel Halvar kom ut med kusinerna, så var jag litet skraj för dem, för de mobbade mig. Och Halvar tyckte aldrig om mig, det gjorde han inte, men han tyckte ju inte om min pappa. Han hade ju inte skött sig tyckte han så...eller var det avundsjuka gentemot *den som var mera älskad av farfar och charmig*. Visar en bild på pappa och farfar.

"Han var väl som familjens överhuvud, när föräldrarna hade dött?" Ja han var ju det. Han var väl militär? Ja han var *kommendör*, kära du. Han blev aldrig amiral och det spelade kanske in, det grämde honom, men jag vet inte vad som hände.

Man talade aldrig om saker

Man talade ju aldrig om min pappa om hans liv, eller hans självmord eller någonting. Utan det var en gammal dam, en vän till farmor, fröken Gulli Årfelt, som när jag var i övre tonåren berättade detta för mig.. Hon kom att bli min väldigt goda vän. Det är ju ganska underbart för hon var ju *bra* mycket äldre än jag . Vi var och drack kaffe på Tössebageriet och på den tiden var det något märkvärdigt. Och så var hon ju ute på Djursholm också. Hon var yrkeskvinna och det var också litet märkvärdigt.

Hon bodde i ett fint hem för damer. Både när farmor levde och när hon hade dött kände jag henne. Vi höll upp kontakten under hela hennes liv, också när vi bodde i Ängby. Hon var min bästa vän under de åren.

Folkskolan i Djursholm

Sen gick jag då tre år i folkskolan i Djursholm och då följde Klavi mig till skolan första veckan. Ingen hade en så stilig farbror som följde med till skolan och det var jag väldigt mallig för. Han var ju ung också- 37 år när jag kom.

Det var jätteroligt. Långa promenadvägar till och från skolan. Jag hade mitt lilla gäng 3-4 stycken som spelade teater på vägen. Jag var ju den som utdelade roller. Vi skulle t.ex spela Topelius tyckte jag, och då fick ta med fler.

Och så hade vi byggt en lekstuga också, Jeanna och jag, och hennes pappa greven. Greve Hamilton. Han hjälpte oss. Vi gick och fick margarinlådor och sockerlådor i affärerna. De var ju i trä. Han satte stolpar och gjorde fönster av gamla fotografiramar, som han satte gångjärn i. Det blev ju en riktigt bra stuga, men det var hans förtjänst.

Jeanna hade en underbar vind också, som vi kunde riva och slita i. För hos mig kunde man inte och riva på vinden. En gång hade vi lekt hela havet stormar när de just hade haft storstädning. Då var mamman, tant Bessy inte glad.

Ellinor: Och vad lade du på Jeannas vind? Astrid skrattar - Mina underkjolar. Det virkades nämligen under kjolar av ylle. En vinröd med grön kant och en ljusblå med skär kant. Och det skulle jag ha och ta av mig i gymnastiken !! Långbyxor fick jag inte ha. Det har man inte, sa farmor. Jag måste ha kjol, också när jag åkte skidor. – Jag lade bort underkjolarna på vinden. Då virkades en ny. Till slut syddes det byxor som var pösiga nästan som ridbyxor. Men då var jag 13 år. Jag tjtade och gick till Klavi. Jag tror att Emma var den som förstod.

Kerstin: *Arvid var en sån som verkligen älskade dig?* Ja, ack ja. Jag har ett kort där jag sitter i hans knä, med armarna om halsen på honom. Jag sa ju att jag skulle gifta mig med honom. - Han tog mig med på teater, på stadion, vi cyklade, vi var på tomten och planterade. – Han var ju inte gift. Han var kanslisekreterare och blev sedermera kansliråd på Fattigvårds- och barnavårdsbyrån i Socialdepartementet. Han var 60 år när han dog 1948.

Ellinor visar honom på bild och tavlan på Djursholmsvillan. Den där lät han Per Sundberg måla åt mig. *Hade han mycket pengar, frågar Ingela, eftersom han kunde köpa hus vid så unga år?* (Han köpte villan år 1922 när han var bara 34 år). – Ja det måste han ju ha haft. Hans föräldrar, Bernhard och Louise, som kommit till Stockholm från Linköping 1908, hade bott i lägenhet på Roslagsgatan. Astrid visar foto på alla från Roslagsgatan. De kunde nu flytta in med honom. När Astrid kom var farmor 70 och Arvid 27 år. Vi får också se foto på Astrid med sin mamma.

Det första släktmötet hölls 1928

Detta första möte hölls på Restaurant Gillet på Norrmalm, ev. på dåvarande Brunkebergstorg. Det var rektorn i Malmö Per-Hjalmar Söderbaum som hade tagit kontakt med mina farbröder. Efter det så minns jag att jag och Klavi kröp omkring på salsgolvet och klistrade på stora pappersark så här. Far och så son och så son och döttrar, gifta och och ingifta hela vägen. Jag var 8-9 år och det var fruktansvärt roligt. Sedan fick jag vara med på släktmötet och då minns jag att där kom en dam som sa: "Jag heter Ida Blumenthal och jag kallas Stormor i Dalom". Vem är du då? Jag är barnbarn till Bernhard och Louise. Ja då visste hon. - Sedan var jag med några gånger senare med mina halvsysstrar. Nu får ju barnen vara med, men då var man stolt över de gånger det gick.

Så länge Klavi levde var jag på släktmötena. Sedan när släktboken kom på 50-talet så kände jag så mycket obehag över vad Wilhelm hade skrivit om mig och mina närmaste att jag inte ville gå. Tänkte att folk skulle tycka att jag och min teater var något mindre värt efter att ha läst detta: "hennes sejourer/på teatern/ har endast varit sporadiska och inskränkt sig till Radion och en teater på söder samt sommartid i en del folkparker". Kerstin och Ingela håller med om att det låter nedsättande och menar att Wilhelm speglar den tidens arrogans mot vissa konstnärliga yrken. Astrid skulle ha fortsatt att utebli om det inte varit för att släktmötet hölls i Linköping år 2012 bl.a. som en hyllning till hennes farfar Bernhard Söderbaum. Där fick vi berättat hur han gjorde mycket för staden på sin tid. Han byggde ett fint hus också, som vi fick titta på.

Flickskolan inne i Stockholm

Sen började jag 1930 i Anna Sandströms flickskola på Karlavägen 25. Ingela har läst att det var en modern reformpedagogisk skola. - Då fick jag ta Djursholms-tåget och lära mig att mjukt och fint hoppa av i farten när vi kom till Engelbrektsgatan. Tåget gick ända in till Engelbrektsplan. Stockholm var en idyll på den tiden. Det var en fin, underbar och rolig 8-klassig skola. - Vi spelade ju litet smått teater och jag fick alltid sjunga på lördagarna. Jag älskade den skolan

Den tyska lärarinnan var inte så ung. När hon gick igång med sitt "ich bin, du bist", då började jag ju tala tyska med henne. Då blev hon så nervös, så hon sprang och blev alldeles ifrån sig. Hon var litet nervig och jag blev inkallad till rektorn fröken Agnes Ramstedt. "Hon är inte van vid att man talar tyska så. Astrid får nog ta det litet lugnt med henne."

Hoppade över en klass, provade på samskola och kom tillbaka

Så började de säga att jag skulle nog hoppa över en klass, men det sa farmor nej till. Och så gick det ett år. Jag tror att tysklärarinnan var en av de som drev på igen att jag skulle hoppa över en klass. Så var det ju det att min goda vän Jeanna gick en klass över, och då började jag tjata. Läste på sommaren och kom in. Och det var ju väldigt märkvärdigt. Det levde jag på på hela skoltiden.

När det var frukostrast gick alla hem, för de bodde ju i stan. Men Jeanna och jag bodde 'på landet' och vi fick ha med oss smörgås. Eller vi köpte hos Hilda. En franska och ett glas mjölk för 10 öre. Vi hade gymnastik ute i Humlan (Humlegården) på sommaren. Och sedan när jag gick i femte klass fick jag för mig att jag skulle ta studenten och då skulle jag gå i Djursholms samskola, en mycket fin skola, där Viktor Rydberg varit rektor.- Då skulle jag börja första ring där. Där jag fick lära mig matte bl.a. - "Vilket tålamod Klavi hade" säger Ellinor.

Jag gick det året, men sen sade jag att jag ville tillbaka till Anna Sandström. Stackars Klavi fick ringa till rektorn och då sade hon. "Jo det går naturligtvis, men då får hon ju gå om den här klassen". "Aldrig i livet", sa jag, "jag skall tillbaks till samma klass" – och så blev det. – Då hade jag gjort ett gästspel i Djursholm och fick komma tillbaka. Ingela: *Varför lämnade du samskolan?* Ja det var väl för den var inte lika rolig som jag trodde. Jag var nog mera stjärna i stan. *Men det var ju pojkar i klassen, var det inte roligare?* Nej, de här pojkarna var inte gulliga som pojkarna i folkskolan. De var litet märkvärdigare.

Och då gick jag sjuan och åttan i stan. Och när man kom till åttan fick man ha raster på taket och det var jätteroligt. Så ville vi ha dans en gång och då skickade de ner mig till rektorn. "Ja visst kan det gå bra, men inga pojkar förstås". Då sa jag att "då får det vara".

Rolf kom till staden

Men sen i åttan, jag var då 15 år, då kom en vän i klassen Marianne, som bodde på Karlavägen 12. Och där i samma hus bodde en kapten Ahrenberg, som var väldigt känd på den här tiden (för sin flygräddning på Grönland då han kom hem som hjälte.). Hans fru – de var nygifta – hette Margit och hon hade en liten bror som hette Rolf, som bodde hos dem. Och då skulle vi gå på skolteater Sine Doxus på konserthuset. Hon presenterade mig för sin lillebror och en pojke till som hette Åke. "Acke Söderbaum och Rolf Lilljekvist" och det var det första mötet.

Han kom ju från Baldersnäs i Dalsland och började skolan i Stockholm när han var 13 år. Då hade han aldrig gått i skolan förut. Hans storasyster Margit hade varit guvernant åt honom. Han kom i kortbyxor i januari och hade han inte haft sin vän Åke Thord, som tog hand om honom, så hade han ju blivit ihjälmobbad.

Efter några dagar så ringde denne Rolf och undrade om jag ville komma på dans i hans hem som var hos hans syster Margit och kapten Ahrenberg. Det var på Valborgsmässoafton. Sen var det Första maj dagen därpå och då ringde Rolf och frågade om han fick komma ut och hälsa på. Jag frågade Klavi som nog hade talat med fru Ahrenberg. - Jo det skulle nog gå och han cyklade ut och vi drack saft i bersån.

Sedan på nyåret 1935-36 var jag bjuden till Baldersnäs, och då hade Rolf köpt små ringar av stål, som vi växlade i smyg. Sedan hade jag den på mig i skolan och då frågade kamraterna: Är du hemligt förlovad nu? Jaa, sade jag. Det klickade till, kan man säga.

Baldersnäs. Den nuvarande huvudbyggnaden uppfördes 1910 av Rudolf Lilljekvist. Familjen ägde egendomen till 1975 då herrgården övergick i kommunal ägo, samtidigt som halvön gjordes till naturreservat. Nu drivs den

Med skolungdomar till Tyskland

Så när jag hade gått ut 8:an våren 1936 hade Klavi ordnat att jag skulle på skolungdomsutbyte till Tyskland. Och då ville Rolf också med. Jag kom till Gotha och han kom till släkt i Braunschweig. Så var det en pojke till som också kom till Gotha. Han hette Ingmar Bergman och han kom till prästen och jag kom till doktorn. Det var ju lämpligt för en Söderbaum att komma till en doktor. Mats Rehnberg var också med. Han var student och äldre. Vi bodde på Jugendhaus i Berlin på hemresan, och Rolf och jag hade fått löfte av den som var chef att få besöka min morbror Rikard. Det visste inte Mats om, och när vi kom tillbaks gav han mig en örfil (för att vi kom försent). Den örfilen har jag velat ge tillbaka i alla år, men nu är han ju död.

Jag minns hur vi var med i skolan i Gotha. Och jag var i Weimar på Reichsparteitag med Hitler och alla hundratusen stod så här – sträcker upp armen- och det gjorde jag med. Olympiaden var vi inte på. (Ingmar var där, har Ingela läst. Han var mycket imponerad). Ja visst var man imponerad av dessa folksamlingar. Ingmar kom och hälsade på mig och jag hälsade på hos honom. Vi gick i skolan och jag minns att de visade oss en karta: Das ist Deutschland. Das ist Schweden. Das wird unseres ... (det ska bli vårt). Flickan där jag bodde var Bund Deutsche Mädel och pojken var Hitlerjugend. Mamman hade en hög ställning inom nazismen och naturligtvis pappan. Han var Obermedizinalrat. Jag fick hålla tacktal till alla föräldrarna när vi skulle resa hem.

Vi skulle hem via Berlin. Rolf och jag var tillsammans igen och Ingmar var med. Rolf hade ordnat en hytt till mig. Men då var Ingmar så galen. Han rusade runt på båten, bråkade och skulle hoppa av. Det enda vi kunde komma på var att fösa in honom i min hytt. Och sedan skulle vi på tåget, och då var det likadant där. Han rusade runt och skulle öppna en dörr och hoppa av. Rolf fick tag i honom, och ifall inte han varit där, så skulle det inte ha funnits någon Ingmar Bergman. Han skulle ta livet av sig, han ville inte leva. Han hatade sin mamma och han hatade sin pappa.

Jag förstår fortfarande inte hans storhet. Han var ett geni, men han var också galen. Han var jobbig att vara med. Han bröt armen på en flicka i Gotha. Han kom på Långbro sedan, när han kom hem, det vet jag.

Jag slutade skolan det året och vi var ute och dansade. Klavi, Rolf och jag åt supé på Hasselbacken. Mina första jobb var på Pensionsstyrelsen och en vecka på Statens Frökontrollanstalt. Jag leddes mycket vid dessa jobb, tyckte bara det var tråkigt. Jag tog sånglektioner också för operasångerskan Isobel Ghasall Öhman. Hon hade en studio med speglar runtom och hon hade silverrävar på sig. Hon gick runt mig och sade "högre", "högre". Sedan var det maestro Strandberg i många år. Han var mycket ansedd på den tiden, gubevars. - Det dröjde till 1943 till dess Rolf kom ifrån beredskapen innan hon lämnade Djursholm.

Studentteatern och Boulevardteatern

Hur kom du egentligen in på den här sång- och teaterbanan? - Det var redan när jag var liten och drog alla traktens ungar till lekstugan. Jag satte papper i händerna på dem och sa vad de skulle göra. Jag tog själv huvudrollen. Men om ni undrar varifrån lusten kom, så tror jag att det kan ha varit från min mamma men ådran finns ju även bland söderbaumarna. Jag vet ju egentligen ingenting om min mamma. Hon var fotograf. Pappa hade ju några äventyrliga drag.

Men om ni undrar från vem lusten kom så tror jag att det måste vara från min mamma. Jag

vet ju egentligen ingenting om henne. Hon var fotograf. Farmor och Klavi måste ju ha träffat henne några gånger. Men de talade aldrig om henne. Mamma var vacker. De träffades under kriget. Pappa hade skilt sig från Hilda och gett sig ut i kriget (första) som frivillig för Tyskland. Han var löjtnant och hade fått medalj.

Det kan också finnas ett samband medmiddagarna hos farbror Henrik (yngre släktgrenen) om jularna när jag var barn. Så länge farmor levde åkte vi nämligen till hans familj i Frescati med taxi. Han bodde där som sekreterare i Vetenskaps-akademien i en fin tjänstebostad. Jag minns att allt var storstilat. Granen gick upp i andra våningen. Vi fick presenter. Jag var 8, 9, 10 år och hade en skär sidenklänning med rosa band på axeln. Den var sydd hemma och jag tyckte inte den gick ihop med mitt röda hår. Henriks fru Margareta ordnade så att de tre flickorna, som alla var äldre än jag, Kristina, Ulla och Birgit visade upp sig med balett och sång för de äldre. Jag tänkte: Det där skulle jag vilja göra! – Det blev ju sedan så att Kristina blev tysk filmstjärna och de andra två ägnade sig åt balett.

Jag ville ju spela teater efter skolan, men då sa Klavi att "Du har inte nerver för teater". Det hade jag ju inte. - Men så kom ju Ingmar (Bergman) i gång och var mycket duktig och vi spelade på studentteatern och där var jag med.

Han skrev sin första pjäs Kaspers död 1942. Jag bars in i en likkista och jag hade röd klänning. Vi stod med kuddar under knäna och var som kasperdockor. Vi fick bra recensioner och man menade att här var något på gång. - Jag började också tjata om att jag skulle prova in på Dramaten och gå på teaterskola. Och det fick jag naturligtvis göra, jag gick hos Gösta Terserus i två år 1938 och 1939, och det betalade Klavi. Jag var ju ganska bortskämd. Då kom Rolf och hämtade mig varje dag. Svärmor Ellen oroade sig för hans läsning inför studenten och därför fick jag bo på Baldersnäs för att lära mig laga mat och Rolf fick läsa den sista terminen.

Ingmar Bergman fanns med som en ledare ända tills Astrid prövade in på Dramaten. "Jag anser att han var ganska galen, jobbig att vara med - men det är roligt att ha varit med honom ett tag. Astrid är vacker på teaterporträttet i släktboken. Mörkt rödhårig var hon. - Om teaterbanan säger hon: Jag skulle antingen ha gått in för det helt och hållet eller så fick jag välja ett annat eget sätt, när jag fick familj.

Kasperina

Vi kommer fram till beredskapsåren.

Samma år som det blev krig ute i Europa hade Rolf och jag förlovat oss på våren. När Danmark och Norge ockuperades i april 1940, var Klavi i Norge för att lindra sin tbc. När jag fick höra vad som hänt där visste jag inte var han var. Men till slut ringde han på kvällen. Han hade tagit en buss och sedan gått över gränsen. – Rolf blev inkallad det året. Han hade en bror Olof i Stockholm, som hade gift sig och fått sitt första barn. De sa: Vi åker till Baldersnäs. Ja ni får rum allihop sade tant Ellen.

Rolf kom ut till Klavi och sa: Jag vill gifta mig med Astrid. Ja men ni är ju så unga sa Klavi. Hon är ju inte myndig... Men då sa Rolf något som var så rörande: Ja men om jag dör, då får Astrid i alla fall, min pension.

Astrid bildade familj och sökte till Dramaten

Vi gifte oss den 1 juli på min pappas födelsedag. Då hade Rolfs andra bror också bestämt att de skulle gifta sig. Min svärmor kunde inte vara med, för hon hade lunginflammation. Det hade varit två dödsfall i familjen och hon hade tagit reda på en massa efter dessa släktingar. Vi gifte oss i Danderyds kyrka. Rolf kom hem på lördagen och for iväg på söndagen. Ellinor tar fram bröllopsfotot med slöja och allt. Britt Söderbaum (mamma till Lars-Erik i Enhörna) tog flera foton.

Det året 1940 prövade jag till Dramaten. Jag var uppe i första provet, vid andra provet fick jag en applåd (det hände aldrig), och vid tredje provet kräcktes jag. Ingmar gick ut och köpte skorpor. Hela juryn kom ner och sade , "Men fröken Söderbaum - vad händer här?" – "Hon är inte fröken, hon är fru och ska ha barn, sa Ingmar". "Men då kan hon ju inte gå på Dramaten". Det var inte tänkbart. Juryn som bestod av Olof Winnerstrand, Edvin Adolfsson, Stig Torslof som var rektor, Uno Henning, de sade då: Men då måste ni lova att komma tillbaka nästa år.

Olof Molander, som var den stora ikonen i teatern på den tiden, hade i den vevan velat träffa mig på radion för att ge mig två erbjudanden. Det ena var en roll i en pjäs som hette "Farlig oskuld". Ni kanske skall försöka banta litet? Tyvärr, det går inte för det går åt det andra hållet. Ingen människa vågade ju säga att man var med barn.- Ååh, sa han, ännu en begåvning som går till spillo.

Nästa år var Tom nyfödd och Rolf var inkallad ännu. Klavi ville inte att Astrid skulle bo ensam i en lägenhet medan Rolf var hemifrån, utan hon stannade i Djursholm och Rolf kom dit när an hade permission. Det var när Rolf började jobba i Örnsköldsvik, som de fick en egen bostad i Alfredshem. Där bodde de ett år, men Astrid längtade hem hela tiden. Hon tyckte att folk ställde sig att glo var hon gick. Förmodligen hade tungorna gått om att hon varit vid teatern. Och då väntade vi Rikard. Den sista tiden innan hann föddes bodde jag hos svärmor på Baldersnäs.

Rolfs första möte med släkten Söderbaum

Rolfs mamma Ellen Lilljeqvist var 39 år och skulle få sitt femte barn och de bodde på Baldersnäs. Barnet låg snett och det var fara å färde. Då ringde man till Göteborg och där fanns det en kvinnlig gynekolog som hette Gunhild Söderbaum. Hon ombads komma och fick ta tåg till Mellerud, där hon hämtades med häst och vagn av kusken Kvist och de körde fram till gården. Hon tog ut honom med tång. Detta märktes lustigt nog när han blev upprörd senare, för då såg man alltid de två märkena efter tången i ansiktet. - Det första min svärmor sa till mig när vi träffades var att 'Rolf har redan träffat en Söderbaum'. Det var ju litet roligt faktiskt. Ja, Gunhild var väl en modig person, som vågade åka ut alldeles ensam ut i skogen för att hjälpa till. *Hon hjälpte dig när du skulle föda också*, frågar Kerstin. Ja det var på Stockholms Privata Förlossningshem, hennes egen klinik på Valhallavägen. Det var ju underbart.

Jo Gunhild var en speciell person inflikar Ingela. I släktboken skriver Wilhelm med viss aktning "hon var den enda kvinnliga läkare i Stockholm som ej undandrog sig att utföra större operationer" på sina kliniker. Hon har gjort mycket för släkten på sin tid. En annorlunda insats var att hon i Rönninge byggde ett kvadratisk hus efter mjölnaregården i Hillebola. (se del I s. 14).

Ett fint litet hus i Ängby

Norra Ängby räknas till Stockholms trädgårdsstäder och byggdes under åren 1930-41. Arkitekten Uno Åhrén förverkligade sina bostadssociala idéer efter Stockholmsutställningen 1930.

Efter Örnsköldsvik hade vi först en lägenhet i Riksby nära Brommaplan i några månader. Nu är Rikard född och vi funderade på en villa. Rolf ringde till Ellen och Klavi och frågade om vi fick låna 4 000 kr av dem var till handpenningen på 19 000 kr. Att låna i bank var inte att tänka på - det var släkten som gällde. Husen var byggda på Per-Albintiden, inflikar Ellinor. Vi flyttade dit 1943. Det var fyra rum och kök i två våningar med källare, garage och trädgård. Beckomberga sjukhus låg några gator bort och skogen fanns bredvid. Jag älskade skogen. Vi bodde där i åtta år till 1952 och pojarna började skolan där. Ellinor föddes 1950.

Astrid arbetar på radion från 1945

Sveriges radio kom igång 1925 och sände över bara en kanal ända till 1955. Sändningstiderna ökades inte så snabbt och det var män som höll i trådarna. När en kvinna första gången läste nyheterna 1938 blev det folkstorm. Det är mot den bakgrunden man skall förstå hur mycket Astrid var något av en pionjär.

Jag var vansinnigt mycket på radio. Det pågick från 1945 och in på 50-talet. Det var Lars Madsén som tog med mig i dokumentärprogram, jag läste texter. Och han ville ha en veckans versflicka som läste en dikt. Det var jag i flera år. Jag hade glädje av att jag tagit lektioner av Dramatens lärare i talteknik Gabriel Alw, när jag bodde i Djursholm. Det är han som lärt mig tala.

Sen kom jag in på radioteatern. Man läste direkt från bladet och fick göra ljud själv t.ex. skrapa med papperen när det var på en grusväg. Allt var direkt. Jag sjöng i föreningar och klubbar på kvällarna för en hundring. Ibland taxi. En sådan gång var jag så hes så jag kunde nästan inte tala. Då fick jag tips av taxichauffören: Se till att få fram riktigt varmt kaffe och lägg i litet smör. Det fungerade den gången! - Barnvakter var Axel och Gerda (grannar) och de kostade 1.50 kr i timmen. De blev som morföräldrar för barnen.

Onkel Arvid dör

Jag var väldigt upptagen när Klavi var sjuk 1948, men åkte till honom i Mörby efter föreställningarna. När han dog var jag slut och fick lunginflammation. Jag kunde inte vara med på begravningen. Även vid bouppteckningen kunde jag inte riktigt bevaka den utan allt bara försvann. Inte ens mina egna dockor fick jag. Rolf fick inte vara där i stället för mig. Halvar var den som höll i trådarna och jag vågade inte sätta mig upp mot honom.

Sedan pratar vi om Klavi, farbror Arvid, som var klen redan som barn. Han hade tbc. Han hade ju näst intill adopterat Astrid en gång, men vågade inte för Halvar. Astrid kände alltid att hon hade Halvar emot sig, att det fanns en avundsjuka gentemot Bengt, som var så älskad av fadern. Bengt var charmig och kanske en slarver och passade inte in i normen. Farfar älskade honom. Det finns en fin bild av dem tillsammans som är talande.

I Äppelviken blev huset större

Det var fint i Ängby men 1952 flyttade vi till Äppelviken för jag ville ha en glasveranda. Där bodde vi till 1973. Huset var större och kostade 71 000 kr, och vi hade hembitråde tidvis. Då var det inte badbart vid Äppelviken, men det fanns en skog. Vi köpte första bilen 1945. En DKW för tretusen. Man fick inte åka på söndagarna för bensinbristen. Man måste ha ett S på bilen. Då tog Rolf mitt läppstift och målade ett S. Han var inte ängslig på det viset.

Astrid spelar in Hellsings barnvisor

Lennart Hellsing och Yvonne Lombard bodde i radhusen i Äppelviken. Och så blev det så att jag sjöng in alla de visor han hade då 1955, med Lasse Lennartsson. Alice Tegnér och Felix Körlings visor blev det också. Då hade det inte sjungits in barnvisor sedan 1937.

Nu när jag sjöng in på grammofon (Metronoms underavdelning Snurrskivan) försökte jag få något nytt jobb i radioteatern. "Men fru Söderbaum, ni är ju på musikavdelningen nu". Men

jag har inte förlorat min talröst", försökte Astrid. Och hon fick lämna radioteatern! Så uppdelat var det då. Astrid jämför med alla dagens multikonstnärer. Jan Malmsjö är ett exempel.

Jag sjöng mycket i radio tidigare i direktsändning. Sjöng mycket med Sven- Olof Sandberg och Harry Brandelius. Mest känd är väl skivan (från 1953) då jag sjöng med Cacka Israelsson: *Vad tar ni för valpen där i fönstret?* På bästa sändningstid på lördagarna var hon med i några program och Frukostklubben förstas. På dagarna spelade hon in husmorsfilmer. Och i parkerna kunde hon vara på sommaren eller spela i Parkteatern i Stockholms parker – för då hade barnen det bra på Baldersnäs. Jag jobbade i perioder med olika jobb. Ibland kallade man mig för hemmafru, ibland för "teaterapa". När jag var på Boulevardteatern var det på kvällstid. Där spelade jag allt från huvudroller till småroller.

Så ringde en dag någon som hette Rundkvist från Cupol och sa att jag skulle jag sjunga in sånger där. "Men jag har ju kontrakt med Odeon". Ja men det går väl att ändra... Och det gjorde jag min dumbom, för jag har aldrig begripit mig på affärer. Då lämnade jag det bolaget, som egentligen inte ville släppa mig. - Men vi tror att det var just då Snoddas blev känd genom Hylands hörna, att det var han som kom emellan. Cupol kastade sig ju över honom, och då hade de inte tid med mig. - Rundkvist hörde inte av sig igen. - Jag var ju inte så bra på att ta vara på mina intressen och hade egentligen ingen som kunde ge mig råd. Men Rolf var ett stöd hela tiden. Vi hjälptes åt med det som skulle göras.

Barnen viktigare än rollen. Astrid gick över till barnteater.

Perne och Paddock skrev och gjorde teater. En av dem ringde mig om en turné och erbjöd huvudrollen i *Annie get your gun*. Den skulle vara en månad, men det var över påsken. "Men då vill jag vara hemma med mina barn". "Men snälla Fru Söderbaum, i det här yrket kan man inte säga så!" " Jo, jag gör det sa jag". Och sedan blev det ju så att jag aldrig fick något mer där.

Det var ju kvinnors dilemma då när man var yrkesverksam på 50-talet, säger Kerstin. Ja och det var ju inte alltid lätt att få roller, när man som jag ville vara i Stockholm. Ingmar hade blivit chef i Helsingborg på deras stadsteater och John Zacharias blev chef i Norrköping. "Du kan väl komma med", sade de. "Nej jag kan inte det. Rolf har ju sitt jobb i Stockholm", och jag kunde inte tänka mig att bo någon annanstans än i Stockholm.

På femtiotalet var det först radion. Jag sjöng in alla Hellsings visor 1955 under senare delen av 50-talet. Julen 1955 spelades mina skivor från morgon till kväll i radion. Sedan var det Boulevardteatern 1955-56 och Folkan hos Nils-Gustaf Holmquist. Där spelade jag med Isa Quensel och Gunnar Björnstrand och Yvonne Lombard.

Då hände mycket, men jag kände att det behövde vara någon hemma hos barnen. Det var bra att jag då lade av och började med barnteater. Jag fick erbjudande från Vår teater och kunde börja redan nästa dag. Under de åren utbildade jag mig till dramapedagog. Så det blev mest barnteater på 60-talet och sedan vissa teaterjobb på sommaren som Himlaspelet 1962 – bland det roligaste jag gjort. Jag var med i Arbogaspelet "Dona Nobis Pacem" som Rune Lindström skrev och jag spelade på Säterdalen på midsommaren.

Jag var med på TV i Teskedsgumman också och det har jag levt på under många år för det

kommer folk ihåg. Det kunde ha blivit mer om inte regissören kommit ihop sig med TV-ledningen.

Barnteatern var väldigt rolig. Jag jobbade vid Medborgarplatsen, Gröndal och Brommaplan.. Den höll jag på med i nära 20 år. De sista fem åren till 1981 pendlade jag till Stockholm. Elsa Olenius var ju den som hade gått i bräschen. Hon skapade Vår Teater redan på 40-talet, men fanns fortfarande med fast hon blivit gammal. Hon var underbar att arbeta med. Man talade om *Creative Dramatics*, något som kommit från USA.

Det grämer mig att jag inte var rädd om min röst, utan lät den förstöras när jag hade en halsinfektion och inte gjorde som läkaren sade: Var tyst ett halvår! Det var runt 1970. Nu kan jag inte ta en ton.

Rolf var alltid ett stöd

Det är lustigt menar Astrid att Rudolf Lilljeqvist, Rolfs pappa, i så många stycken var lik min farfar Bernhard. Ungefär samma typ som farfar. Han hade tusen järn i elden. Synd att de där båda aldrig fick träffas. De hörde till samma generation födda på 1850-talet.

Rolf var femte barnet till

Rudolf Lilljeqvist född 1855, brobyggare från KTH, startade EKA, ett Elektrokemiskt bolag, träffade Nobel, köpte Baldersnäs, startade en snickerifabrik. Han var en framsynt entreprenör och hade Nobels förtroende så mycket att han blev en av de två testamentsexekutorer som fick bearbeta testamentet så att det kunde leda till Nobelpriserna. Därifrån har familjen en stående inbjudan till Nobelfesten.

Rolf utbildade sig till kemiingenjör. Han var inkallad 1940-43. Han arbetade på Försvarets forskningsanstalt, sedan på Mo&Domsjö AB i Örnsköldsvik och på NKI-skolan innan han började driva en egen ingenjörsfirma.

Rolf hade sin egen firma i Stockholm. Jag hjälpte honom och han hjälpte mig. Så småningom märkte jag så smått att han var väldigt stressad och orolig, men att han var sjuk – det var ju ingen som förstod. Jag orkar inte med Stockholm längre, sa han. Och jag orkar inte åka så långt som till Baldersnäs. Hans bröder hade börjat bli så gamla.

Vi flyttade till Möklinta norr om Sala

Vi började leta efter ett sommarställe inom 15 mil från Stockholm. Och så hittade vi Vreten i Möklinta. Vi pendlade varje helg från det vi köpte det 1968 till 1973. Sedan sålde vi Äppelviken och jag veckopendlade till Stockholm i några år. Jag hade ju min barnteater, som jag inte ville lämna. Jag bodde hos goda vänner. Rolf hade sin firma med sig och han hyrde ett litet rum nere i byn.

Båda gillade skogen. Rolf fick tre år i skogen. Ellinor berättar: Han älskade att hugga ved. Han tog rätt på kvistar och grenar och gjorde upp en eld och satte sig. Om han inte var hemma när man kom, kunde man gå efter röken. Där satt han som en Dan Andersson och filosoferade.

Astrid berättar: Han hade ju inte sagt något men känt av det sedan länge. Han fick sin cancerdiagnos på påsken. Sedan dog han i oktober. Han var 58 år när han dog 1976. Det är ju ingen ålder. - Astrid var 57 år.

Efter det att Rolf gått bort

Första året efter Rolfs död 1976 bara satt jag och kunde ingenting företa mig. Barnen kom på helgerna. De hade ju sina liv nu.

De har alla ägnat sig åt flera olika saker under livet. Tomas, den äldste som var på väg 1940, tog bl.a. tillsammans med Ellinor över taxirörelsen i Möklinta och jobbade på en Waldorffsskola för att slutligen landa i Stjärnsund. Hans två barn Simon och Sara har något av teaterådran, liksom Rikards Emma. - Rikard har haft många strängar på sin lyra med flyg och facket och lärare och teaterledare på folkhögskolan i Sveg. Två barn Johan och Emma. - Ellinor som föddes 1950, har jobbat med lantbruk, snickeri- och taxirörelse, turnerat bl.a. med mamma. Hon utbildade sig senare till diakon, som hon varit i tio år i Västerås.

Vi frågar om barnen har ärot något av teatergenen. Jo alla tre har nog gjort något. Kanske är det Ellinor och Rikard som hållit på mest vid sidan av sitt arbetsliv. Rikards dotter Emma studerade på dramalinjen och nu är hon med i en musicalgrupp som gör uppsättningar i Stockholm. Simon och Sara som är Tomas barn, har fått en hel del också. Särskilt Sara skulle kunna gå långt om hon ville. Nu ägnar hon sig åt dans. Och Tomas kan, men han är en "doldis".

Astrid fortsatte att arbeta med barnteatern fram till 1981. Hon pendlade till Stockholm. Så småningom flyttade hon till Sala 1986 och blev bl.a. kyrkvård i Kristina kyrka i tjugo år. Lägenheten, blev en ljus, nybyggd tvåa, som gjorde boendet utan praktiska bekymmer. Ellinor övertog Vreten och behöll stället till år 2013. Hon har också sett till att familjen fått ha kvar ett fotfäste i Baldersnäs, i form av ett nybyggt, timrat fritidshus.

Eternellerna blir till

I Sala öppnade sig nya möjligheter. Astrid ledde cirklar för teater och lyrik via Vuxenskolan. Hon började med en teatergrupp och så småningom kom hon att arbeta ihop med kantor Margareta Alkstål. Alla hjälpte till med vad de kunde och alla var med och hade roligt på scen. Vid ett tillfälle sade någon: Det här måste ni låta flera få se och lyssna på!

Så blev det att "Eternellerna" började ge föreställningar mellan 1982 och 1994 långt utanför Sala. Stora föreställningar var det. Kulisser och rekvisita hade vi med oss. Vi var 19 personer. Vi åkte till Värmland, Norrland och ända till Finland. Vi hade ett brett register och där fick jag till slut sätta upp *Annie get your gun* - det var en sorts revansch för att jag missade den pjäsen på 50-talet. Det var jätteroligt, säger Astrid.

Nu är de flesta ur Eternellerna borta. Jag har en ny liten grupp som heter "Vi tre" Vi är två herrar och jag, jag kallar dem "pojarna" för de är bara i 80-årsåldern. Vi gör program med diktläsning, allsång och lite småprat emellan numren. Det är Bo Lidén som står för pratet mest, han är gammal lärare och är van att "hålla låda" Vi spelar mest för vår generation på dagträffar och föreningsmöten. Det blir små trevliga utflykter för oss.

Här slutar vår berättelse. Astrid är en fantastisk kvinna på många sätt. Med en speciell tåga och lust har hon lyckats med det som på 40-50-talen var nästan omöjligt - att både ha familj och arbeta så mångsidigt som hon gjorde.

Kerstin och jag tycker att vi fått lyssna till en förunderlig saga som börjar i ett slitet Tyskland efter första världskriget och som slutar lyckligt med en livslång kärlek och ett konstnärsskap som fortsatt genom alla år.

Släkten gladdede sig mycket, när Astrid äntligen dök upp igen, nu med sina tre barn, på släktmötet i Linköping år 2012 och för att de kommer igen till mötet i Borgholm i år.

Astrid Söderbaum-Lilljeqvist

Intervjuerna gjorde Kerstin och Ingela tillsammans.
 Ellinor Lilljeqvist bidrog med kommentarer
 Initiativ: Kerstin Nöre-Söderbaum, Text: Ingela Söderbaum

2015 04 30

2015-04 30